

Folkhögskolan, folkhögskollärare och deltagare med ADHD

en kvalitativ intervjuundersökning om
folkhögskollärares förändrade
uppdrag och yrkesroll

Författare: Robert Kurdve

LUNDS UNIVERSITET
Sociologiska institutionen

Kandidatuppsats 15 hp (SOCK04),
Vårterminen 2017

Handledare:
Margareta Nilsson-Lindström

Abstrakt

Författare: Robert Kurdve

Titel: Folkhögskolan, folkhögskollärare och deltagare med ADHD. En kvalitativ intervjuundersökning om folkhögskollärares förändrade uppdrag och yrkesroll.

Kandidatuppsats: Sock04, 15 hp.

Handledare: Margareta Nilsson-Lindström

Sociologiska institutionen, vårterminen 2017

Folkhögskolan har under de senaste decennierna gått från en kompletterande roll, där deltagare främst kompletterade sina gymnasiebetyg, mot en allt mer rehabiliterande då deltagarna som söker sig dit ofta saknar hela, eller stora delar av, gymnasiebetyget. Samtidigt har andelen deltagare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) ökat från var femte till var tredje deltagare under samma tidsperiod. Syftet med studien är att undersöka, genom ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, hur folkhögskollärarna upplever de här förändringarna och vad de har för förklaringar till det. Syftet är även att se till hur folkhögskollärarna, genom stämplingsteori och stigmatologi, betraktar ADHD som en avvikelse och hur de upplever att detta inverkar på deltagarna med ADHD samt deras arbetssituation. Genom sex kvalitativa intervjuer med folkhögskollärare har materialet som utgör grunden för analysen samlats in. Intervjuguiden utformades i teman efter uppsatsens teorier. Studien pekar på att folkhögskollärarna upplever att ökningen av deltagare med ADHD (och andra NPF) påverkar deras arbetssituation negativt då det kräver mer av dem, både som pedagoger men även som medmänniskor. Att andelen har ökat förklaras genom att kraven från den konventionella skolan har höjts i och med det nya betygssystemet, samt att diagnoser blir vanligare i allmänhet. De deltagare som har ADHD har ofta försökt slutföra sina gymnasiestudier på både gymnasiet och komvux innan de börjar på folkhögskola. Ofta beskrivs de ha låga förväntningar på sig själva i form av en stämpling som misslyckade.

Nyckelord: Folkhögskola, Allmän linje, ADHD, socialkonstruktivism, stämpling, stigmatisering, avvikare.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställningar	3
Tidigare forskning	4
2.1 ADHD i den konventionella skolan	4
2.2 ADHD inom folkhögskolan	5
2.3 Konklusion av tidigare forskning	6
Teorier	8
3.1 Socialkonstruktivism	8
3.2 Stämpling	9
3.3 Stigma	11
Urval och metod	13
4.1 Urval	13
4.2 Metod	14
4.2.1 Metodens förtjänster och begränsningar	14
4.2.2 Metodens tillförlitlighet	15
5. Analys och resultat	17
5.1 Folkhögskollärare – yrket	18
5.2 ADHD ur folkhögskollärarnas perspektiv	20
5.3 Folkhögskolan nu och då	22
5.4 Folkhögskolan för deltagare med ADHD	24
6. Avslutande diskussion	29
7. Bilagor	31
Bilaga 1. Information inför intervjun	31
Bilaga 2. Intervjuguide	32
Litteraturlista	34

ADHD ur folkhögskolans perspektiv

1. Inledning

ADHD har blivit en allt vanligare diagnos i samhället. Cirka en procent av Sveriges befolkning medicinerar mot ADHD och det är framför allt unga pojkar som medicineras (Socialstyrelsen, 2016) Detta är dock en lägsta nivå, då det enbart motsvarar de med diagnos som tar den vanligaste medicineringsformen, metylfenidat. Inom folkhögskolan har andelen deltagare (inom folkhögskolan benämns den studerande som deltagare och inte elev) med funktionsnedsättningar på de allmänna kurserna ökat från var femte elev till var tredje mellan 1997 till 2013. Av dessa utgjorde neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) merparten och i synnerhet ADHD var överrepresenterat (Nylander, Bernhard, Rahm & Andersson, 2015:3). Merparten av de elever som söker sig till folkhögskolan söker sig dit för att få högskolebehörighet genom Allmän linje och därigenom kunna studera vidare eller för att få ett slutgiltigt gymnasiebetyg. Detta innebär att de, av någon anledning, inte klarat att slutföra sina gymnasiestudier i den konventionella skolan. Skollagen är tydlig med att alla barn och unga ska, så långt det är möjligt, ges stöd för att klara av sin utbildning (SFS 2010:800). Med en arbetsmarknad som i allt högre utsträckning kräver kvalificerad arbetskraft är fullständiga gymnasiebetyg en viktig del för att inkluderas i arbetslivet (ABF: 2016:9). Därmed torde det vara möjligt att, utifrån ett samhälleligt perspektiv, hävda att den rådande normen är att slutföra sina gymnasiestudier. Folkhögskolan fungerar där som ett skyddsnät som ofta innebär en andra, eller i många fall en sista, chans för de här eleverna att leva upp till samhällsnormen. Är folkhögskolan rustad för att möta denna specialpedagogiska utmaning? Hur ser verkligheten ut för de lärare som dagligen möter dessa deltagare?

1.1 Problemformulering

Jag vill med denna uppsats närmare belysa hur en ökad frekvens av deltagare med ADHD på Allmän linje upplevs av lärare som arbetar inom folkhögskolan. Intresset för ämnet väcktes då det på min arbetsplats, en folkhögskola i södra Sverige, ofta uttrycks att allt fler deltagare med

särskilda behov, i synnerhet med neuropsykiatriska diagnoser, söker sig till den Allmän linjen. Detta motsvarar beskrivningen ovan gällande att antalet elever med funktionsnedsättning mellan 1997-2013 hade ökat från var femte elev till var tredje, där ADHD utgjorde den största delen. Anledningen till att jag väljer att fokusera främst på ADHD är att det är den neuropsykiatriska diagnos som i särklass ökat mest i allmänhet under det senaste decenniet enligt Sven Bölte (2013), och även inom folkhögskolan (Nylander et.al, 2015:3). Det finns dock inget samlat register över hur många fall som diagnostiserats med ADHD. Genom att se till Läke-medelsverkets statistikdatabas är det dock möjligt att se hur många som medicineras med metylfenidat, vilket är den vanligaste behandlingsformen av ADHD (Socialstyrelsen, 2016). Detta utgör enbart en nedre siffra, som nämnts ovan, av hur många som diagnostiserats. Det finns även de som behandlas med andra läkemedel eller som inte medicinerar, vilka då saknas i den här statistiken (Bölte, 2013). I en kvalitativ intervjuundersökning intervjuas lärare som arbetar med allmän linje på folkhögskolor i södra Sverige. Där efterfrågas deras generella bild av hur den ökade förekomsten bland populationen av ADHD påverkar deras arbete och folkhögskolans uppdrag i allmänhet. Genom en sammanställd intervjuguide med olika teman har en frågeställning konstruerats med målet att återge en bred och generell bild av hur den ökade andelen kursdeltagare med diagnosen ADHD upplevs av folkhögskollärare (kommer fortsättningsvis att refereras till som *lärare/na*) som arbetar med det dagligen. Då folkhögskolan utgör en andra, eller sista, chans för personer som, av någon anledning, inte klarat sina gymnasiestudier undersöks bland annat hur lärarna ser på situationen generellt. Vad de anser är anledningen till att just så många deltagare med ADHD söker sig till folkhögskolan, hur hanterar de konsekvenserna, samt hur ser de på deltagarna med ADHDs situation.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka varför lärarna på folkhögskolan anser att ADHD är så vanligt förekommande bland deltagarna på folkhögskolan enligt lärarna på Allmän linje. Jag vill vidare se till hur de ser på sin egen arbetssituation i förhållande till detta och vad de anser att det har för innebörd för folkhögskolan som helhet samt vad ADHD innebär för deltagarna som går där. Härigenom hoppas jag framställa en tydligare bild av varför elever med ADHD har det svårt i den konventionella skolan, vad detta innebär för dem samt hur folkhögskolan ser på situationen och hur den bemöts.

1.3 Frågeställningar

- Vad är lärarna på folkhögskolans förklaring till den ökande andelen personer med ADHD som söker sig till Folkhögskolan och hur upplever de att detta påverkar deras uppdrag/verksamhet?
- Vad anser lärarna att ADHD innebär för deltagarna och vilken roll fyller folkhögskolan för dem?
- Hur står detta i relation till den roll folkhögskolan haft tidigare? Hur har detta påverkat folkhögskolan ur ett historiskt perspektiv?

Tidigare forskning

I det här kapitlet presenteras tidigare forskning som kan anses vara relevant för ämnet. Då ämnet behandlar ADHD och hur fenomenet upplevs av lärare inom folkhögskolans allmänna kurs är det relativt specifikt, vilket gör att det är svårt att hitta tidigare forskning som rör det exakta undersökningsområdet. Därmed blir utgångspunkten att i första hand se till forskning som rör de olika delområdena som undersökningen består av för att skapa en förförståelse av hur undersökningsområdet behandlats i tidigare forskning. Det material som använts har inhämtats från bland annat, Specialpedagogiska myndigheten, Läkemedelsverket och Socialstyrelsen, en rapport från institutionen för beteendevetenskap och lärande från Linköpings universitet samt olika internationella artiklar relaterade till ämnet. De områden som har utgjort underlag för insamlingen av tidigare forskning är ADHD i den konventionella skolan samt ADHD inom folkhögskolan. Dessa presenteras mer ingående nedan:

2.1 ADHD i den konventionella skolan

Malmqvist och Nilholm (2016:287) skriver att det neuropsykiatriska paradigmet (inom vilket NPF förklaras ur ett biologiskt perspektiv) har haft en stor inverkan på skolor och att det stora antalet ökade diagnoser är ett uttryck för medikalisering av ett avvikande beteende. Genom ett frågeformulär till alla Sveriges kommuner kunde de se att ett antal kommuner hade skapat specialklasser som var särskilt anpassade för att möta behoven hos barnen med ADHD. Detta trots skollagen, vilken eftersträvar principen av inklusion. I deras undersökning kunde de även se att flera kommuner hade brister inom några områden som rörde de här eleverna. Dessa områden var:

- En stor andel av kommunerna saknade dokumentation kring de här eleverna.
- I många kommuner saknades det även en koordinator för studenter med ADHD.
- Brist på samverkan om stöd för studenter med ADHD.
- Avsaknad av data rörande utbredningen av dessa studenter.

Tillsammans menar de att resultatet pekar på att det är mindre viktigt med en diagnos som organiserande princip inom de flesta kommuners hantering av särskilt stöd (Malmqvist & Nilholm, 2016:296). Lindstrand och Brodin (2007:257) skriver att svårigheter hos barn och unga sker i en sammanflätning av den sociala kontext inom vilken vi befinner oss i och med traditionen som byggt upp över tid. De ställer sig frågan om förklaringsmodellerna som

tillämpas och definierar barnet är en konstruktion som skapas utifrån de villkoren. Inklusion innebär, i det här sammanhanget, att personer med funktionsnedsättning så långt det är möjligt ska kunna leva efter samma villkor som en person utan funktionsnedsättning (*ibid*:258). De menar även att det alltid funnits elever inom skolsystemen som haft svårigheter att leva upp till de normer som skolan kräver för att eleverna ska kunna ta emot den kunskap som finns i skolan, och att detta alltid bemötts med olika strategier för att stödja dessa elever. Detta förutsätter ett normalperspektiv inom vilket gränsen för det godkända bestäms av de som anser sig vara normala (Kristiansen, i Lindstrand och Brodin, 2007:258). Olika hetererna ses även som något oacceptabelt som de ”normala” anser sig ha rätt att utöva inflytande på i förändringssyfte. Ofta kan dessa skillnader i godkänt eller icke godkänt beteende förklaras utifrån kulturell och social tillhörighet (*ibid*). Vidare menar Lindstrand och Brodin (2007:259) att diagnosen är en central del i frågan om barnet ska få stöd, eftersom stödresurser till skolorna i många fall är kopplade till diagnoser. I stället frågar de sig om stödet skulle ses som en självklar rättighet för alla barn, oavsett diagnos eller inte, och påpekar att det annars finns en risk för överdiagnostisering. I allmänhet ställer de sig kritiska till om diagnosens är korrekt och i synnerhet då det kommer till barn med neuropsykiatriska problem, exempelvis ADHD. De skriver att: ”I en värld som ser ut som den gör idag, som inte har råd med misslyckanden men ändå är fylld med svårigheter måste förklaringar ges till dessa svårigheter.” (2007:266). Här menar de att skolan i många fall letar syndabockar där problemen exempelvis tillskrivs eleven, bristande föräldraskap eller okvalificerad utbildningspersonal. Istället för att se till de personliga egenskaperna menar Lindstrand och Brodin (*ibid*.) att problemet bör betraktas ur ett strukturellt, organisatoriskt och ideologiskt perspektiv.

2.2 ADHD inom folkhögskolan

Nylander, m.fl. (2015:3) lyfter i rapporten *olika tillsammans* fram att antalet deltagare inom folkhögskolan med funktionsnedsättningar ökat kraftigt, från att utgöra var femte elev 1995 till var tredje 2013. Av de olika funktionsnedsättningarna är gruppen NPF störst inom vilket ADHD är överrepresenterat. Detta menar de även återspeglas i lärarnas syn på sitt arbete och kompetensförsörjningen. Bland annat påtalar de att det som lärarna efterfrågar mest är kompetensutveckling för att för att identifiera och ge stöd till deltagare som behöver särskilt stöd. Inte minst är detta relevant i förhållande till hur gruppammansättningen på folkhögskolan har förändrats under de två senaste decennierna vilket belyses i inledningen. De menar även att det inte går att se detta som oberoende av andra samhällsfenomen som

exempelvis hur det varje år är ett stort antal elever som avslutar gymnasiet med ofullständiga betyg, eller att det förekommer mer neuropsykiatriska diagnoser i allmänhet. Därför menar Nylander m.fl. (*ibid.*) att det är förvånande att det inte finns mer kunskap kring folkhögskolor (och andra utbildningsinstitutioner) som utgör en möjlighet för de elever som slås ut från gymnasieskolan att ordna högskolebehörighet eller fullständiga gymnasiebetyg. De menar även att det finns svårigheter att särskilja specialpedagogiska beståndsdelar från den allmänna kursverksamhet i de fall då utbildningen är integrerad. Detta bemöts av folkhögskolorna genom ett inkluderande och kompensatoriskt förhållningsätt, trots att lärarna i många fall saknar specialpedagogisk behörighet (Nylander m.fl. 2015:49). De menar även att den demografiska sammansättningen på folkhögskolan är tätt sammanlänkad med hur gymnasie- och grundskolan klarar av sitt uppdrag. Eftersom antalet deltagare med NPF har ökat menar författarna att det är möjligt att tolka det som att det formella skolsystemet misslyckas med sitt uppdrag med den här gruppen i allt större utsträckning. De ger även förslag på andra förklaringar till den ökade frekvensen som att det råder brist på resurser och/eller på specialpedagogisk kompetens, samt att kraven för att bli godkänd har höjts i samband med introduceringen av nya betygssystem (*ibid.*). Nylander m.fl. (2015:50) skriver att eftersom de allmänna kurserna på folkhögskolan i första hand riktar sig till deltagare som saknar, helt eller delvis, gymnasiekompetens ändras förutsättningarna för folkhögskolan i situationen där den konventionella skolan misslyckas med sitt uppdrag. De allmänna och korta kurserna framstår att i allt högre utsträckning ha blivit utbildningssystemets sista utpost för de grupper som inte fått möjlighet att få sina studiebehov uppfyllda genom andra utbildningsformer. Därmed förefaller det som att folkhögskolans roll förändras, från att tidigare varit kompensatorisk i sin karaktär, till att inta en allt mer rehabiliterande roll inom utbildningssystemet (*ibid.*).

2.3 Konklusion av tidigare forskning

Den tidigare forskningen visar genom Malmqvist och Nilholm (2016:287) på att det saknas ett gemensamt bemötande av elever med den här typen av problematik i den konventionella skolan. Vidare menar de att vissa skolor har specialklasser vilket går emot principen om inklusion. Många kommuner saknade även relevant dokumentation kring de här eleverna vilket pekar på att diagnosen i sig inte har en avgörande organiserande funktion inom många kommuners hantering av särskilt stöd (Malmqvist & Nilholm, 2016:296). Detta är kanske en fingervisning om att problematiken saknar ett centralt styrt bemötande, eller svårighet att leva upp till det, från de olika kommunerna. Därför bör även elever med ADHD ha helt olika förutsättningar i sin undervisning, beroende på var de bor och hur deras kommun har valt att

hantera frågan lokalt. Det ifrågasätts även om diagnosen i sig ska utgöra en grund för skolorna att söka särskilt stöd då det enligt Lindstrand och Brodin (2007:259) utgör en risk för överdiagnostisering. De menar även att skolorna söker förklaringen på problemen i personliga egenskaper hos bland annat eleverna, föräldrarna eller skolpersonalen istället för att söka förklaringar på ett strukturellt, organisatoriskt och ideologiskt plan (Lindstrand och Brodin, 2007:266). Nylander m.fl. (2015:3) påpekar även att andelen deltagare med NPF på folkhögskolans Allmänna linje har ökat betydligt vari den största andelen utgörs av ADHD. Enligt författarna är detta inget som folkhögskolan är rustad för, eftersom lärarna i många fall saknar formell utbildning inom specialpedagogik eller att resurserna inte har ökat i proportion till den ökade arbetsbelastningen. Förklaringen till detta kan bero på olika orsaker men de föreslår bland annat att det beror på att den konventionella skolan har problem med att möta den pedagogiska utmaningen som utbildningsbehovet utgör hos de här eleverna (Nylander m.fl. 2015:49). Därmed menar de att detta ytterligare stärker påståendet att folkhögskolan har gått från att ha utgjort en kompensatorisk roll inom utbildningssystemet till att inta en rehabiliterande roll (Nylander m.fl. 2015:50).

Teorier

I analysen av det empiriska materialet används socialkonstruktivistisk teori. Enligt denna konstrueras verkligheten i sociala relationer och är i ständig förändring (Bryman, 2011:37), Vidare används även Beckers interaktionistiska stämplingsteori, inom vilken ett avvikande beteende förklaras som ett resultat av interaktionsprocesser mellan avvikare och icke-avvikare (sociologerna Anthony Giddens & Philip Sutton, 2014:608). Även Erving Goffmans stigmatteori kommer att användas i analysen för att tydligare ge förståelse kring hur diagnosen ADHD kan påverka deltagarna på folkhögskolans allmänna linje.

3.1 Socialkonstruktivism

Bryman (2011:37) skriver hur socialkonstruktivismen (Bryman gör ingen distinktion mellan socialkonstruktionism och socialkonstruktivism) utgörs av två delar, dessa är; att sociala händelser och grupper skapas genom ett socialt samspel som ständigt omförhandlas av sociala aktörer, samt att skildringar av den sociala verkligheten som forskningen genererar är sociala konstruktioner.

Genom detta perspektiv vill jag belysa hur normer och värderingar fungerar i relation till ADHD, vilket då är att betrakta som en social konstruktion som vidmakthålls eller förändras i den sociala interaktionen. Därmed utgör lärarnas resonemang kring diagnosen, vilka problem de ser och vad deras förklaring är till det ökade antalet med ADHD som söker sig dit, en del i hur ADHD skapas och förändras som fenomen. Ett exempel som klargör detta kan då vara att; eftersom antalet elever med ADHD som söker sig till folkhögskolan i syfte av att få högskolebehörighet ökar, tyder detta på olika anledningar, exempelvis:

1. En större andel av populationen får beteendestörningen ADHD nu än tidigare.
2. Den konventionella skolan har, av olika anledningar blivit svårare, för personer med ADHD.
3. Faktorer utanför skolan gör det svårare för personer med ADHD att klara sin skolgång.
4. Individer med ADHD är mer benägna nu, än tidigare, att fullgöra sina studier.
5. En kombination av ovanstående förklaringar.

Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är det enda rimliga svaret fem, men graden av hur de övriga alternativen inverkar i svaret är något som förhandlas mellan sociala aktörer i

den givna situationen vilket då ständigt omförhandlas och förändras. Därmed är det inte givet att samma intervjuperson skulle ge samma svar på frågorna om de ställdes vid något annat tillfälle. Det är även möjligt att se ökningen av ADHD i samhället som ett resultat av socialkonstruktivism där synen på beteendet hos individen, vilket placerar dennes inom kategorin ADHD, har (för tillfället) uppgjorts i en social överenskommelse ur ett makroperspektiv. Därför är det intressant att i intervjufrågorna ställa frågor där lärarna får återge sina resonemang och förklaringar på att andelen deltagare med ADHD har ökat inom deras verksamhet. Giddens och Sutton (2014:112) belyser hur miljöproblem betraktas ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Där lägger de tonvikten på hur vissa miljöfrågor anses mer akuta än andra och vad det är i det sociala samspelet som avgör detta. De menar även att konstruktivister ställer angelägna frågor kring problem, exempelvis; vad är problemets historia och dess utveckling? Vem påstår att det är ett problem och har de ett eget intresse av att framställa frågan som det? Vilken typ av argument används, grundas de på vetenskapliga, känslomässiga, politiska eller moraliska grunder? Utifrån forskningsfrågorna i uppsatsen kan detta även appliceras på fenomenet ökad förekomst av ADHD på folkhögskolan. Därmed ställs dessa frågor i relation till det insamlade materialet från intervjuerna för att genom ett socialkonstruktivistiskt perspektiv blotta hur ADHD reproduceras som fenomen.

3.2 Stämpling

Stämplingsteori innebär att en person utför en handling som av omgivningen betraktas som ett regelbrott. Detta leder till att personen stämplas som avvikande vilket leder till olika konsekvenser beroende på hur stor den initiala regelöverträdelsen varit. Fokus ligger, förutom på personen som utför handlingen, likaväl på de som instiftar regeln som konstituerar handlingen som ett regelbrott (2006:136–137).

Då diagnosen ADHD baseras på beteendemässiga avvikelser (American Psychiatric Association DSM V, 2013:32) menar jag att detta ligger i linje med hur den interaktionistiska teorin om stämpling fungerar. Giddens och Sutton (2014:608) skriver att förståelsen av avvikelsen ligger i förklaringen till att somliga individer stämplas som avvikare. Detta ger även uttryck för samhällets maktstrukturer då definitionen av avvikelse görs av överordnade grupper, exempelvis av män för kvinnor. Becker (2006:136) skriver så här: ”Innan en handling kan betecknas som avvikande, och innan en kategori av personer kan etiketteras och behandlas som utanförstående för att de begått den, måste någon ha skapat den regel som definierar handlingen som avvikande.” Vidare menar Becker (*ibid.*) att reglerna

instiftas till följd av att människor upplever handlingen som problematisk. Detta stämmer överens med mitt undersökningsområde eftersom beteendet som leder fram till diagnosen ADHD har bestämts att göra det av kliniker och myndigheter. Becker (*ibid.*) menar att avvikelserna är en produkt av företagsamhet då det krävs en betydande insats för att instifta och upprätthålla regeln. Uppgiften att utöva regeln och kategorisera människor efter sina handlingar åligger, som Becker benämner, professionella övervakare vilka därigenom skapar utanförstående. Vilka som stämplas som avvikare är även kontextuellt betingat eftersom samma beteende kan tolkas olika beroende på sammanhanget. Becker (2006:26) skriver att graden av hur avvikande en handling är beroende på vem som utför handlingen och vem som drabbas av den. Exempelvis klarar sig pojkar med medelklassbakgrund bättre i rättsliga processer än pojkar från slumområden oavsett om regelöverträdelsen är identisk. Giddens och Sutton (2014:608) menar att ett beteende i vissa fall kan ses som naturligt medan det under annorlunda omständigheter kan uppfattas som negativt och kan leda till att aktören stämplas därefter av sin omgivning. Becker (i Giddens och Sutton, 2014:608) menar att stämplingen ligger till grund för en avvikande identitet. Det är alltså inte enbart omgivningens syn på aktören som påverkas av stämplingen utan den ger även avtryck i individens självuppfattning. Avvikandet i en handling ligger därmed inte enbart i om det skett ett regelbrott utan andra personers bedömning av handlingen är central (Becker, 2006:27). Giddens och Sutton (2014:608–609) skriver att avvikelserna som beteendet ofta ger upphov till normaliseras och ger inte upphov till några negativa konsekvenser för aktören. Ett exempel på detta är fortkörning, som sällan upptäcks. Den första överträdelsehandlingen benämns av Edwin Lemert (i *ibid.*) som *primär avvikelse*, vilket innebär att avvikelserna förblir en marginell del av aktörens självuppfattning och handlingen normaliseras. Om den avvikande handlingen upptäcks och möter fördömande kan inte normaliseringen äga rum och aktören stämplas baserat på avvikelsernas natur. Då aktören själv har accepterat stämplingen som avvikare benämns det av Lemert (i *ibid.*) som *sekundär avvikelse*. Detta kan resultera i att stämplingen får en överordnad status i aktörens självuppfattning och leder till att det avvikande beteendet fortgår eller rent av förstärks. I undersökningen har avvikelserna hos de deltagare som redan diagnostiserats uppenbart gått vidare från den primära avvikelserna. Frågan är om den sekundära avvikelserna ägt rum och i vilken utsträckning stämplingen inverkar i deltagarnas förmåga att klara studierna på folkhögskolan. I undersökningen tillämpas stämplingsteorin i analysdelen dels för att söka svar på om lärarna på folkhögskolan uppfattar att deltagarna på folkhögskola med ADHD stämplats av beteendet som föranlett deras diagnos men även för att se om deltagarna stämplats av att de inte fullgjort sina studier.

3.3 Stigma

Goffman (1972:11) skriver hur det i alla samhällen uppstår en kategoriseringsordning som avgör vilka egenheter hos individerna som är att betrakta som vanliga och naturliga inom varje kategori. När en person inte uppfyller det förväntade beteendet inom den förväntade kategorin (exempelvis genom en icke önskvärd egenskap) uppstår diskrepans mellan den *virtuella* och den *faktiska* sociala identiteten. Något som ger avtryck i både personens självuppfattning och omgivningens syn på personen.

Avvikelsen leder till att personen reduceras från en fullständig och ordinär människa, till att betraktas som avvikande och utstött. Genom den stämplingen erhåller personen ett stigma, särskilt om den negativa effekten av avvikelsen är betydande. Några exempel på detta som Goffman (1972:12) framhäver är oförmåga, oduglighet eller handikapp. Beteendet som föranleder ADHD kan anses vara ett gott exempel på hur ett handikapp gör att personen stämplas som icke normal, särskilt med tanke på att ADHD är ett dolt handikapp som inte kan ses. Det är först i särskilda situationer som det avvikande beteendet framträder, exempelvis i skolan. Goffman (1972:12–13) förtydligar att termen stigma används som en benämning på en svårt nedsättande egenskap hos personen, samt att det inte är egenskapen i sig som är huvudfokus utan relationen. Därmed är stigma en relation mellan ett attribut och ett mönster. En person med den beteendeavvikelse som ligger till grund för diagnosen ADHD blir bedömd som annorlunda av dess omgivning, trots att det mycket väl kan föreligga många faktorer som annars kunde ha stärkt känslan av gemenskap. Goffman (1972:14) beskriver olika typer av stigmatisering varav en är avvikelser i den personliga karaktären, exempelvis; ”... viljesvaghet, allt uppslukande eller onaturliga lidelser, förrådiska eller stela trosföreställning, eller bristande hederlighet”. Personen bedöms utifrån sitt förflutna där denna avvikelse gett uttryck för ett beteende. Goffman (*ibid.*) nämner här psykiska rubbningar som ett exempel på dessa uttryck och att en person med ett stigma betraktas som omänsklig. Baserat på detta blir det möjligt att rättfärdiga diskriminerande åtgärder mot personen vilket i hög utsträckning begränsar dess möjligheter i livet (*ibid.*). Här menar jag att det är möjligt att betrakta medicineringen som ges till personer vilka har diagnostiserats med ADHD som ett uttryck för detta. Detta berör Goffman (1972:18–20) genom att beskriva hur den stigmatiserade tillämpar olika strategier för att mildra stigmats inverkan. I somliga fall korrigerar den objektiva orsaken till avvikelsen och att det ofta är förenat med att underkastelse av olika, i vissa fall tvivelaktiga, behandlingar. Däremot innebär inte korrigeringen att personen erhåller normal status utan frångår enbart statusen från en person som är utmärkt av något skamligt till en

person som rättat till något skamligt. Beträffande personer som medicinerar mot ADHD stämmer detta väl in på deras situation. Även om Goffman omtalar objektiva orsaker som kan korrigeras med hjälp av plastikkirurgi så ligger ändå förklaringsmodellen nära. Genom medicinsk intervenering mildras det beteende som utgör grunden till stigmat. Personerna med ADHD medicinerar och kan därför fungera normalt i en given situation (exempelvis en klassrumssituation). Däremot kvarstår orsaken till deras avvikande, vilket innebär att de är beroende av medicineringen för att klara av kraven från omgivningen i den givna situationen. Därmed anses de inte normala, utan medicinerar för att framstå som om de vore det. Goffman (1972:36) redogör även för hur personer med ett stigma kan erhålla stöd från andra grupper, dessa utgörs utav andra personer med samma stigma, samt normala personer med särskild insyn i de stigmatiserades situation. Den senare gruppen benämns som ”de visa” och har initierats i den stigmatiserade gruppen, till ett slags hedersmedlemskap, genom ett sympatiskt förhållningsätt gentemot mot dem. Dessa kan återfinnas inom institutioner som har ett nära samröre med stigmat i fråga, exempelvis sjuksköterskor eller sjukgymnaster (Goffman, 1972:37–38). Lärarna på folkhögskolan bör anses kunna uppfylla kriterierna för den senare gruppen, då de i stor utsträckning arbetar med målsättningen att den stigmatiserade ska erhålla sin gymnasiekompetens, trots svårigheterna diagnosen medför. Goffman (1972:39) skriver att de personer som uppbär ett hederstigma utgör föredömen när det kommer till normalisering, eftersom de påvisar hur en normal person kan bemöta en stigmatiserad person förbehållningslöst. I undersökningen tillämpas stigmatiseringsteorin i analysen, dels för att undersöka på vilket sätt lärarna beskriver att deltagarna med ADHD förhåller sig till sin egen diagnos, och dels för att se om lärarnas kan fungera som de visa.

Urval och metod

För att söka svar på min frågeställning har jag genomfört kvalitativa intervjuer med sex lärare som arbetar inom Allmän linje på två folkhögskolor i södra Sverige. Genom en sammanställd intervjuguide med temastyrda frågor var min förhoppning att få svar på uppsatsens frågeställning genom intervjuerna.

4.1 Urval

Då syftet med uppsatsen är att undersöka vad lärare inom folkhögskolan anser om att ADHD är en vanligt förekommande diagnos inom deras verksamhet och hur de förklarar fenomenet är valet av organisation redan färdigt. Därmed är redan det första steget i tvåstegsurvalet avklarat. Det andra steget handlar om att avgöra vilka individer inom den utvalda organisationen som är av intresse för undersökningen (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015:40). Folkhögskolans verksamhet kan delas in i två områden som täcker långkurser; Allmän och Särskild kurs. Den allmänna riktar sig till individer som helt eller delvis saknar grundläggande behörighet för högskolestudier, medan den särskilda riktar sig till individer som specialiserar sig inom ett primärt ämne, exempelvis konst, musik eller teater. Det är främst inom den Allmänna som ökningen av ADHD har skett (Nylander et.al, 2015:51). Därför är det främst lärare inom folkhögskolan som arbetar med den Allmänna linjen som är av intresse för undersökningen, vilket även innebär att jag gör ett målinriktat urval (Bryman, 2011:434). Då jag i min yrkesroll kommer i kontakt med den tilltänka målgruppen på två folkhögskolor har jag valt att begränsa mig till de här organisationerna. Detta gör att urvalet även är ett bekvämlighetsurval (Bryman, 2011:194). Målet med urvalet är att hitta minst sex, men gärna upp emot tio, intervjupersoner inom det avgränsade urvalet, detta för att öka säkerheten att materialet som insamlats blir relativt oberoende av enskilda personers uppfattningar om ämnet (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015:42). Dessutom kommer jag att varva intervjuer med analyser för att kunna se om materialet uppnår mättnad under arbetets gång. På så vis framträder om fler intervjuer behöver genomföras eller om jag behöver rikta in ytterligare intervjuer på eventuella undergrupper för att komplettera det redan insamlade materialet (*ibid*).

4.2 Metod

Som jag redan tidigare nämnt ämnar jag genomföra kvalitativa intervjuer. Närmare bestämt semistrukturerade intervjuer, där intervjufrågorna sammanställts enligt de olika teman som förekommer i min frågeställning till en så kallad intervjuguide. Denna metod ger en flexibilitet rörande följdfrågor och frågorna kan komma i olika ordning. Fokus bör ligga på intervjupersonens upplevelse och tolkning av frågor och skeenden, alltså på vikten av förklaringar och förståelse av olika situationer som uppstår i intervjun (Bryman, 2011:415). Samtidigt ger intervjuguiden en struktur att förhålla sig till vilket utgör en trygghetsfaktor för intervjuaren. Det finns inga krav på hur specifik intervjuguiden behöver vara, utan det går att betrakta den som en något strukturerad lista över vilka områden som ska behandlas i den semistrukturerade intervjun. Fokus ligger här på om intervjuguiden möjliggör tillgång till intervjupersonens subjektiva tankar kring frågorna samt flexibiliteten (Bryman, 2011:419). Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015:38) menar dock att det inom en kvalitativ intervjustudier inte är så viktigt vad metoden benämns som, utan desto viktigare att metoden redovisas i samband med att resultatet av studien presenteras. Detta bör möjliggöra att jag får utförliga svar på mina intervjufrågor, särskilt med hänsyn till att det tillåter följdfrågor som vidare kan utveckla svaren eller belysa ett intressant sidospår som uppenbarar sig genom ett annat svar. Då frågeställningen främst rör subjektiva upplevelser av fenomenet som undersöks är det en, enligt vad jag beskriver ovan, en väl lämpad metod för att söka svar på min frågeställning.

4.2.1 Metodens förtjänster och begränsningar

Förtjänsterna med semistrukturerade intervjuer är i första hand att de tillåter intervjuaren att ställa följdfrågor om det uppstår sidospår som är av intresse för undersökningen (Bryman, 2011:415). Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015:38) menar å sin sida att en förtjänst med den kvalitativa intervjun är att ordningen av frågorna kan anpassas efter situationen (till skillnad från ett standardiserat frågeformulär). Detta möjliggör att andra frågor kan besvaras. Därmed kanske inte förtjänsten i första hand skänker djupare kunskap om fenomenet i sig, utan det tillåter snarare att en bredare bild målas upp där fler nyanser och dimensioner framträder än vid ett standardiserat frågeformulär. Bryman (2011:366–367) skriver att en av de stora fördelarna med kvalitativa intervjuer just är dess ostrukturerade utformning vilket ger ett betydande mått av flexibilitet. Därmed är det lättare för den kvalitativt inriktade forskaren att ändra sitt fokus under arbetets gång. Något som är betydligt svårare för en kvantitativt

inriktad forskare då det föreligger ett krav att dessa intervjuer ska vara så likformiga som möjligt, vilket givetvis minskar graden av flexibilitet.

En kritik som framförts av kvantitativt håll mot kvalitativa undersökningar bygger på att de är av sin natur känsliga för impressionism och subjektivism. Därmed menar de att resultatet av kvalitativa undersökningarnas ofta bygger på den kvalitativa forskarens egna ostrukturerade uppfattning av vad som är av intresse (Bryman, 2011:368). Vidare menar Bryman (*ibid*:368-369) att ett problem med den kvalitativa undersökningen är att det är svårt att replikera den (även om detta generellt sett är en svårighet inom samhällsvetenskapen). Just på grund av dess flexibla natur är det svårt att genomföra en intervju på samma sätt i två olika sammanhang. Detta då forskaren i sig utgör det viktigaste verktyget vid kvalitativ undersökning vilket innebär att det som observeras och registreras avgörs till stor del av dennes subjektiva uppfattning av vad som är intressant (*ibid.*)

Ytterligare en svaghet som framförs med kvalitativa undersökningar menar Bryman (2011:369) är generaliserbarheten av den kvalitativa undersökningen. Detta innebär att det inte går att generalisera resultatet av undersökning till andra miljöer. Dock är inte syftet med en kvalitativ undersökning att generalisera resultat mellan olika populationer utan till teorin. Därmed är det kvaliteten på de teoretiska slutsatserna som genereras utifrån den kvalitativa datan som avgör dess generaliserbarhet.

4.2.2 Metodens tillförlitlighet

För att mäta en metods tillförlitlighet inom den kvantitativa forskningen tillämpas reliabilitet, vilken beskriver träffsäkerheten hos mätverktygen, och validitet, som beskriver i vilken grad man mäter det som avses. Begrepp vars innebörd inte helt enkelt låter sig appliceras på en undersökning med kvalitativ design. Det finns tvetydigheter hos forskarna inför dess relevans för den kvalitativa studien där det föreslås att begreppens innehåll bör omförhandlas och mindre fokus bör läggas på mätning (Bryman, 2011:351–352). Mason (i Bryman, 2011:352) föreslår att validitet bör inbegripa att man även observerar och identifierar det man utger sig för att mäta. Då min undersökning främst rör lärarna på folkhögskolans generella tankar kring fenomenet ADHD, och dess ökade frekvens inom deras verksamhet, bör validiteten därmed befästas i att intervjufrågorna är nära kopplade till forskningsfrågorna.

Bryman menar dock att det även finns forskare som föreslår att kvalitativa studier bör bedömas och utvärderas utifrån helt andra grunder. Lincoln och Guba (i Bryman, 2011:352–354) framhåller vikten av att förtydliga termer och metoder inom kvalitativ forskning. Dessa

ska motsvara den kvalitetsutvärderande funktion som reliabilitet och validitet står för inom den kvantitativa forskningen. De föreslår två kriterier som utgör grunden för bedömningen av kvalitativ forskning vilka är tillförlitlighet och äkthet. Tillförlitlighet innebär fyra delkriterier vilka alla har motsvarigheter inom den kvantitativa forskningen, dessa är: Trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt en möjlighet att styrka och konfirmera. Guba och Lincoln (i Bryman, 2011:354) menar att de kvantitativa kriterierna utgår från att det är möjligt att komma fram till en enda absolut verklighet vilket gör de opassande för de kvalitativa ändamålen eftersom det är troligt att det finns mer än en och desto mer beskrivningar av denna. Detta stämmer väl överens med min undersöknings syfte; jag är inte ute efter att bygga en bild av en absolut verklighet utan det som är av intresse är just de olika perspektiven som kan förekomma inom urvalet på det valda fenomenet.

5. Analys och resultat

I det här kapitlet redovisas de resultat som framkommit genom intervjuerna där svaren på intervjufrågorna kopplats till, och analyserats genom, ett socialkonstruktivistiskt, stämplings- och stigmateteoretiskt, perspektiv. Analysen är uppbyggd genom olika rubriker, inom vilka svaren på de olika intervjufrågorna bäst fyller sin funktion för att besvara frågeställningarna utifrån teorierna. Dessa rubriker är:

- Folkhögskollärare - yrket
- ADHD ur folkhögskollärarnas perspektiv
- Folkhögskolan nu och då
- Folkhögskolan för deltagare med ADHD

I transkriberingen av intervjuerna har jag använt mig av förkortningarna "I" för intervjuare och "IP (1-6)" för intervjuperson. Dessa kommer även att användas vidare under analysen dels för enkelhets skull, men även eftersom det skänker en anonymitet till IP vilket understryks i de forskningsetiska riktlinjerna. Fokus i intervjuerna har varit att få generaliserbara svar i den mån det är möjligt.

Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är det möjligt att betrakta lärarnas upplevelse av yrket, deras syn på ADHD, deras upplevelse av hur folkhögskolan har förändrats samt vad de anser folkhögskolan betyder för deltagare med ADHD som en social konstruktion. Nedan följer en redogörelse kring detta. Upplevelsen av yrket blir något mer än enbart den individuella erfarenheten utan även något som har konstruerats mellan olika aktörer i ett socialt samspel. Giddens och Sutton (2014:113) skriver, i sammanhang av naturproblem, att naturen inte för sin egen talan utan vi människor gör det i dess ställe. Därmed konstrueras något som är möjligt att undersöka, förklara och förstå. På liknande sätt innebär inte läraryrket några självklara innebörder, bortsett från att man är lärare på en folkhögskola. Vad det innebär är ju givetvis subjektiva upplevelser men konstruktionen av det som blir möjligt att tolka och förstå (utifrån) är dock något som avgörs i det sociala samspelet. I det här fallet sker detta i intervjutillfället i vilket förståelsen av hur lärarna väljer att beskriva sina yrken tolkas av intervjuaren.

5.1 Folkhögskollärare – yrket

I detta avsnitt ges en beskrivning, baserad på intervjuerna, av vad det innebär att vara lärare på en folkhögskola idag. Vilka är svårigheterna respektive fördelarna med yrket?

Ska man vara lärare så ska man vara det på folkhögskola. Det har jag sagt ända sen jag började här. Jag trivs väldigt bra som lärare, både på gymnasiet och här. Men det är en mycket skönare miljö på folkhögskolan /.../ Man har tid, man har tid för möte med eleverna, det känns aldrig betungande att ta samtal med eleverna. Det blir dock tunga samtal, men som gymnasielärare upplevde jag mig ofta stressad och kollade ofta på klockan, även när jag pratade med eleverna och signalerade att jag har egentligen inte tid med dig. Man gjorde det arbete man skulle men det var en puls som var högre och man hade mer att göra kändes det som. (IP 5).

Något gemensamt för folkhögskolläraryrket som framkommit hos samtliga IP är att frihet är ett betydande begrepp. Då folkhögskolan lyder under folkbildningsrådet gäller inte skollagen vilket innebär att lärarna på folkhögskolan har helt andra möjligheter än i den konventionella skolan. De lärare som jag intervjuat har gett uttryck för friheten att lägga upp lektioner och metoder efter deltagarnas individuella behov innebär en styrka i folkhögskolan. Då somliga av de intervjuade lärarna tidigare arbetat inom den konventionella skolan har de genom jämförelser påpekat bland annat att elevkontakten i folkhögskolan skiljer sig åt, både personligt och tidsmässigt, jämfört med den konventionella skolan. De menar att det finns tid att bemöta deltagare på ett helt annat sätt än vad de hade tidigare och det finns möjligheter för deltagare att lägga upp individuella studieplaner. Detta tillskrivs dels att folkhögskolan har mindre grupper, att det finns tid för deltagarkontakt men även att skolorna generellt är mycket mindre vilket ger en lugnare miljö för deltagarna.

Fördelarna med yrket som lärare på en folkhögskola, som jag påtalar ovan, menar merparten av IP är friheten att vara flexibel och lägga upp undervisningen på egen hand. Utifrån det faktum att andelen deltagare med diagnoser och speciella behov har ökat framstår det, genom intervjuerna, som att detta mer eller mindre är en förutsättning för att bedriva undervisning i den här miljön.

På frågan om svårigheter med yrket har samtliga av IP uttryckt att det största problemet inom Allmän kurs på folkhögskolan är att deltagarna i många fall har väldigt skilda behov och kräver mycket av dem. Flertalet IP tillskriver detta att allt fler deltagare har diagnoser och att detta ställer högre krav på dem som pedagoger. IP 3 beskriver svårigheterna så här:

Idag är det för att vi har många med diagnoser, det var det inte när jag började. Det är en stor skillnad. De senaste åren har det då ramlat på och att reda detta och

hjälpa deltagarna ur sina svårigheter med den problematik dem har. Det är en svårighet tycker jag. Att få tiden att räcka till med detta sociala arbetet och undervisning (IP 3).

Vidare understryker många av IP att en av utmaningarna med deltagare med olika diagnoser, däribland ADHD, är att det ställer stora krav på dem att vara flexibla i sin undervisning. Dels på grund av att de olika deltagarna skiljer sig åt kunskapsmässigt men även att många har olika sociala problem som gör att lärarna måste göra speciallösningar efter det individuella behovet. IP 4 berör båda de här problemen:

Yrket som lärare, det är att du behöver hela tiden input, ehm, i alla fall jag, jag kan inte gå på rutin. Alltså ibland gör man ju det, men om det blir för mycket rutin. Jaha, hur gjorde jag förra terminen. Det här kan jag göra igen/.../ Svårigheter, vad ska man säga? Kursdeltagarna har ju förändrats. Ganska så radikalt under de här sex åren så att jag upplever att undervisningen, där är man ju väldigt flexibel, olika lärstilar hej och hå. Det som jag har upptäckt de här åren, det är ju att man har en ryggsäck med sig som ibland är helt outstanding. Och där räcker inte min tid, och min ork, varken som mentor eller pedagog, att möta den. Det har tagit lite tid, om jag säger så här, det tar tid att lära sig släppa/.../ Och då känner man sig kanske lite otillräcklig. Men nä det har vart en rätt oskön utveckling. (IP 4).

I samband med att antalet deltagare med diagnoser och andra speciella behov ökar på Allmän kurs uttrycker IP 3 att den frihet och flexibilitet som omnämn ovan riskerar att inskränkas. Detta då det ställer större krav i på lärarna i utbildningssituationen samt att folkbildningsrådet (som fördelar statsbidrag till de olika folkhögskolorna) i allt högre grad kräver dokumentation av arbetet. En annan av lärarna uttrycker oro kring resursfördelning rörande behovet av specialpedagogik och kompetensutveckling:

/.../ det finns såklart ett väldigt stort behov av specialpedagogik på folkhögskolor och det är en öppning som folkbildningsrådet måste snappa upp bättre. Som det ser ut idag tror jag inte att situationen är hållbar. Utan det måste in mer resurser i form av specialpedagoger, fortbildning i specialpedagogik, ehhh, kanske dra ner på antalet lektioner för lärarna för att det är så, ja det finns många olika sätt. Men som ser ut idag tror jag att vi måste ha mer resurser till oss (IP 2).

Mycket av det som förs fram i det här avsnittet återfinns även i kapitel 2 - *Tidigare forskning*, där de lärare som intervjuats instämmer i de slutsatser som den tidigare forskningen påvisat. Främst gäller det farhågorna kring hur den ökade andelen deltagare med särskilda behov ökar och att det utsätter organisationerna för press. Detta då det i intervjuerna bland annat framkommit att det finns ett behov av ökade satsningar på specialpedagogik inom folkhögskolan. I intervjuvaren framstår det vara de olika deltagarnas skilda behov, samt att andelen som är i behov av detta ökar, som är den mest framträdande svårigheten med yrket. Giddens och Sutton (2014:113) menar att det är viktigt ur det socialkonstruktivistiska

perspektivet att, bland annat, fråga sig vilka det är som påstår att det är ett problem och om de har ett intresse av att uttrycka ett påstående. Genom att ställa dessa frågor i analysen av intervjuerna är det möjligt att påstå att, eftersom mer resurser efterfrågas så går det att tolka som att läraren intar den positionen i förhoppning om att minska den individuella arbetsbördan genom att det hörsammas. Detta motsägs dock genom att se till hur problemet sett ut och hur har det utvecklats under tid, vilket framhålls av Giddens och Sutton (*ibid.*). Här redogör flertalet av de tillfrågade att folkhögskolan har fått ett ökat antal deltagare med NPF vilket även bekräftas genom den tidigare forskningen om området. Alltså är det möjligt att se hur den subjektiva upplevelsen har en förklaring i förståelsen av det historiska perspektivet.

5.2 ADHD ur folkhögskolläraernas perspektiv

Här finns en redogörelse för de tillfrågade lärarnas syn på, och uppfattning av, ADHD och vilka implikationer detta har för verksamheten. Det beskrivs även vilka anledningar lärarna ser till att antalet deltagare med ADHD ökat. Är lärarnas kompetens anpassad för att hantera den nuvarande situationen? Erbjuds de möjligheter till kompetensutveckling eller fortbildning för att bättre kunna bemöta situationen?

Som tidigare påpekats har andelen deltagare med diagnosen ADHD på folkhögskolornas Allmänna linje ökat markant under det senaste decenniet. Detta är något som bekräftas av de flesta av lärarna inom folkhögskolan som har intervjuats. Vissa av de intervjuade lärarna menar att de har jobbat för kort tid för att kunna ge ett bra svar på frågan om upplevelsen om andelen deltagare med ADHD har ökat. Vid intervjuerna har det även framkommit att lärarna till viss del ser ADHD som ett problem i sin yrkesutövning som jag beskriver i avsnittet ovan. Några av lärarna menar däremot att finns fördelar med en diagnos vilka är att det; dels kan utgöra en förklaring till varför den tidigare skolgången har sett ut som den har gjort för deltagarna, och dels att diagnosen även kan hjälpa deltagaren att se sina styrkor och svagheter och förhålla sig till studierna därefter. Här är det möjligt att hävda att lärarna fyller rollen som ”de visa” och har insyn i hur den stigmatiserade gruppens behov bäst bemöts (Goffman, 1972:37–39). Däremot saknar de ofta några konkreta åtgärder i form av handlingsplaner eller metodik från skolorna som bemöter detta, samt att det dessvärre framstår som att utbildningar saknar insyn i problematiken, vilket kommenteras av IP 4:

Det blir vanligare, alltså diagnosen blir ju vanligare och det gör mig kanske lite bekymrad därför att, ehm, för den som upplever ett problem kan det ju vara en befrielse att du får en diagnos, alltså ADHD. Men ofta, kanske vad det gäller skolan och för pedagoger så finns det ingen handlingsplan, ja, du har ADHD och

sen då /.../ flexibel är ju ett ord som man fick lära sig ganska tidigt i Linköping. Det gäller att vara flexibel så tänker jag ibland- hur i helvetets flexibels ska jag vara utan att bryta ryggen /.../ Dem nämner man till exempel som problematik som läs och skrivsvårigheter eller ADHD, koncentrationssvårigheter och hej å hå. Och då skulle man, belysningen, man kanske blir störd av uppförelse, man skulle möblera om och det skulle vara... Och då tänkte man vad fan, vilken verklighet lever dom i? Så jag frågade ganska så hastigt då hur längesen vår föreläsare hade jobbat. Nej, då hade han jobbat en femton år inne på högskolan. Ja sa jag, ibland blir man ju jävligt tacksam det är penna och sudd i klassrummet och sen hantera situationen, det finns liksom inte utrymme (IP 4).

IP 5 uttrycker sig så här:

Jag har ändrat min uppfattning om hur ADHD påverkar mig. Förut så var det ju kanske mest distraktionsmoment när nån med ADHD var i min närhet, det var så mycket som hände och jag blev störd. Men i den här miljön ser jag som att personer som ... Det är många som har svårt att säga någonting, ibland kan diskussionerna gå trögt. En person med ADHD som inte har några hämningar och kan bjuda på sig själv lyfter ju sånt mycket. Man törs vara spontan och impulsiv (IP 5).

Ytterligare en sak som lyfts fram är att deltagare med ADHD inte per automatik har samma behov då det ofta varierar från individ till individ oavsett diagnos eller ej. Detta skänker betraktelsen av ADHD som en social konstruktion legitimitet, eftersom förståelsen av ADHD är inte är en objektiv återspeglning av verkligheten, utan något som förs upp i det sociala samspelet (Bryman, 2011:37). IP 1 menar att det generellt sett går att hävda att kursdeltagare som är äldre i många fall hanterar sin diagnos på ett bättre sätt och känner därmed till sina begränsningar. Något som framhålls är hur de olika behoven innebär att just flexibiliteten i undervisningen, som påpekats tidigare, sätts på prov. Dels då det finns de deltagare som har ett stort behov av att röra på sig och dels de som har svårigheter med att komma igång eller att slutföra uppgifter. I dessa situationer kommer den personliga kontakten in där lärarna möter deltagarna för att hjälpa till med att planera och strukturera studierna. Även här framkommer hur lärarna, genom sin särskilda insyn i deltagarnas problematik, kan skapa förutsättningar för normalisering av stigmat (Goffman, 1972:39). Detta uttrycks även av IP 4:

Vi har relativt små grupper och vi har ju koll på vilka som har vilken problematik. Så att rätt tid men ibland är det ju faktiskt så här att man gärna skulle vilja ha kanske en mot en situation eller två och två. Även en lite grupp om femton personer kan ju bli too much. Men i och med att man lär känna deltagarna på ett annat sätt i och med att man har mindre grupper och man har koll på dem så får man helt enkelt försöka hitta en väg och mötas och det kan vara en stund innan lektionen, det kan vara en stund efter eller att man sitter enskilt. Alltså ofta är det så här upp.. inte uppgörelser, vad säger man, överenskommelser. Det är snarare att

lämna in eller redovisa sånt här så att man har många olika såna här lösningar på problem (IP 4).

IP 3 påpekar att deltagare ofta är noga med att poängtera att de har en diagnos och att de ofta medicinerar vilket underlättar klassrumssituationen, men att det bland kan göra deltagarna trötta så att de inte orkar med studierna. I vissa fall vet inte ens lärarna om att deltagarna har en diagnos utan får reda på det i efterhand. Lärarnas perspektiv på ADHD vävs, inte helt oväntat samman, med deras syn på hur folkhögskolan fungerar för den här gruppen. Ur det socialkonstruktivistiska perspektivet är det möjligt att förklara detta genom att se till hur förståelsen av ADHD är en social konstruktion. Eftersom förståelsen av ADHD inte är en objektivt eller varaktig kunskap, utan hela tiden omförhandlas och förändras (Bryman, 2011:37), exempelvis till följd av nya forskningsrön, är det rimligt att anta att folkhögskolans uppfattning av hur fenomenet ska bemötas förändras därefter.

5.3 Folkhögskolan nu och då

I detta avsnitt ligger fokus på vilken roll folkhögskolan haft tidigare och hur den har förändrats samt vad har detta inneburit för lärarna. Det ges även en beskrivning av hur sammansättningen av klasserna förändrats och vilka förklaringar lärarna har till den nuvarande situationen.

En återkommande beskrivning i intervjuerna är att folkhögskolan tidigare främst hade deltagare som behövde komplettera sina gymnasiebetyg, dels beroende på att de saknade någon enstaka kurs i sitt slutbetyg eller att de hade gått tvåårig gymnasielinje, för att kunna studera vidare. Numera beskrivs situationen som att flertalet av deltagarna ofta saknar stora delar av, eller ibland hela, gymnasiebetyget vilket har gjort att genomsnittet har höjts från att studera ett år på folkhögskola till minst två år för att kunna få fullständig gymnasiekompetens.

IP 4 uttrycker sig såhär:

Både och naturligtvis, för när jag började här så oftast, kan jag väl säga, eller upplevde jag det i alla fall som att man hade delar av gymnasiet med sig, alltså delar av kurser, man hade inte fullständiga betyg eller kurser. Nu är det ju allt fler som tidigt har hoppat av eller inte ens sökt som börjar om på grund som, som tidigare så räknade man ju i snitt på att gå här ett år, nu har vi ju höjt den, nu ligger det ju närmre två år minst /.../ Så man märker ju naturligtvis att, inte underlaget finns, det låter ju förfärligt, men att man helt enkelt har straffat ut sig tidigare /.../ Men ju längre jag har jobbat på AK desto mer ser jag ju att de här ungdomarna i princip har straffat ut sig genom hela skolan. Har inte passat in, ehm, några har sin diagnos, några av dem borde kanske få en diagnos. Men en diagnos innebär ju inte per automatik att du får den hjälp du behöver. (IP 4).

Detta återspeglar det som även berördes i kapitlet *tidigare forskning*, där det konstateras att folkhögskolans roll tenderar att gå från en kompensatorisk till en rehabiliterande roll inom utbildningsväsendet. Det ökade antalet samtal som lärarna har med deltagare lyfts fram som en förändring. IP 3 beskriver det som att hen är lite av en "hobbypsikolog"(IP3). Ytterligare förklaringar till varför antalet deltagare med ADHD ökar på folkhögskolan (som lärarna ger) handlar även om att gymnasiekraven har höjts där det påpekas att det är stor skillnad mellan det nuvarande betygssystemet (a-f) och det gamla (mvg-ig). Dessutom ges uttryck för att gymnasiet, trots att det inte är en obligatorisk skolform, ändå upplevs vara obligatoriskt av normativa skäl. IP 3 uttrycker sig så här:

Jag tror att de tär så här, när man går i gymnasiet på grundskolan, alla får gå i gymnasiet idag, det är ju inte frivilligt även om de säger att det är det /.../
Gymnasiet är ju alltså det är ju frivilligt men alla går från grundskola till gymnasiet för så gör man liksom även om det inte är obligatorisk skola gymnasiet (IP 3).

Detta beskrivs leda till att många hoppar av gymnasiet och istället söker andra vägar i livet under några år där de kanske provar komvux eller att arbeta. Sedan framstår folkhögskolan som den sista instansen för att komma vidare med sina studier. IP 3 påpekar vidare att det finns statistiska belägg som visar att folkhögskolan är framgångsrik med de här deltagarna vilket förklaras, bland annat, genom att skolan är liten, deltagarna har möjlighet att vara för sig själva samt vara som man vill i en lugn miljö.

På frågan om lärarna är av uppfattningen att deltagarna (i dagsläget) har samma problematik som tidigare, generellt, inom folkhögskolan spretar svaren en aning. Det nämns att diagnoser har blivit mycket vanligare i allmänhet och att de ofta ges i tidig ålder, ibland redan på barn som uppvisar problem i förskoleklass. Det föreslås att det kan vara samma typ av deltagare som gick på folkhögskolan tidigare, men i och med att kraven på gymnasiet har höjts i kombination med att problemen uppmärksammas tidigt, ser deltagarna annorlunda ut rent kunskapsmässigt i fråga om tidigare meriter och sin utbildningssituation i allmänhet. Däremot råder långt ifrån konsensus hos lärarna, utan deras beskrivningar ger sammantaget en bild som är möjlig att tolka som ett paradigmskifte inom folkhögskolan. IP 1 uttrycker sig så här:

Alltså, det finns ju de inom folkhögskolan som säger att vi blir en... avskrädeshög, alltså där hamnar allting som ingen annan vill ta hand om. Det är en ganska hård beskrivning men på något sätt är det som att vi ska täcka upp det som skolan inte riktigt mäktar med. En del av dom som kommer hit med diagnoser har ju inte liksom riktigt fått den hjälp de behöver i den vanliga skolan (IP 1).

Ejrnæs och Kristiansen (2008:88–89) skriver hur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kombinerat med stämplingsteorin inte enbart tjänar till att belysa stigmatiseringsprocesser som leder till sociala problem. Perspektiven påvisar även hur dessa problem blir föremål för sociala ingripanden. Därigenom uppstår även ofta professionskritik då det framgår hur olika yrkeskulturer yrken och myndighetsutövning leder till förstoring av, och nya, sociala problem. Genom utvecklingen som skett inom folkhögskolan är det möjligt att se hur situationen förändrats, troligen till följd av högre krav på eleverna i den konventionella skolan, både i fråga om prestation och konformitet i det sociala uppträdandet.

5.4 Folkhögskolan för deltagare med ADHD

Slutligen beskrivs hur lärarna ser på vad folkhögskolan innebär för deltagare med ADHD. Här förklaras vad som gör folkhögskolan annorlunda än den konventionella skolan samt i vilket avseende detta kan vara bättre för deltagare med ADHD. Vad kan ADHD innebära för deltagare och vilka implikationer detta kan ha på dem själva i fråga om självbild, självuppfattning, självförtroende samt framtidsutsikter?

På frågan om lärarna anser att folkhögskolan fyller en särskild roll för personer som har ADHD inom utbildningssystemet är de flesta eniga. De anser att folkhögskolans miljö erbjuder bättre förutsättningar (generellt) för personer med ADHD att lyckas med sina gymnasiestudier. De faktorer som lyfts fram är; mindre grupper där man blir sedd och att det finns utrymme för personlig kontakt mellan deltagare och lärare för att komma fram till individanpassade lösningar. Mindre skolor, lärarna har koll på de som går på skolan och känner till olika deltagares behov. IP 1 svarar:

Ja, det tror jag definitivt. Många med ADHD har ju svårt för stora grupper, bullrig miljö, som en gymnasieklass med trettio- trettiofem, det funkar inte. Vi har mindre grupper, vi har mindre skolenheter så att man blir sedd, på både gott och ont kan man säga, det går inte att smita undan heller. Jag tror att den studieron och den stöttningsen även på ett personligt plan som vi kan ge, det är avgörande för att fixa skolan (IP1).

I den här beskrivningen ligger fokus på det personliga mötet mellan deltagare och lärare. Detta är i stort sett genomgående i de intervjuer jag gjort och nyckelelement för att det ska kunna ske är att det finns tid för läraren att ta det samtalet. Som framkommit tidigare i avsnittet; *folkhögskskollärare – yrket*, upplevde lärare som tidigare arbetat på gymnasiet att det inte fanns utrymme för den typen av samtal på gymnasieskolan. Därmed framstår det som att folkhögskolans pedagogik och miljö är väl anpassade för personer med ADHD. Även här ges

uttryck för att lärarnas insyn i problematiken som ADHD medför, gör att de, i egenskap av visa, kan skapa förutsättningar som mildrar effekten av stigmat (Goffman, 1972:28–40) Det är dock inte helt utan komplikationer då vissa av lärarna uttrycker farhågor kring folkhögskolans möjlighet att klara av sitt uppdrag.

Idag fyller den ju en större funktion och vi har ju en majoritet NPF, men mest ADHD. Men folkhögskolan måste sätta ner foten mer eller mindre, det är ju på bristningsgränsen, om vi inte får mer resurser så kan vi inte bara ta in deltagare med ADHD, alltså med diagnoser. Rent långsiktigt så tror jag att inte att vi med så många människor. Om vi inte får mer resurser, det är ju det det handlar om (IP 2).

Även om folkhögskolan till synes är väl anpassad för de här deltagarna så innebär det i förlängningen en inskränkning på den frihet och flexibilitet som av lärarna (i avsnittet *folkhöskollärare – yrket*) beskrivs som några av de stora fördelarna med yrket. Därför förekommer en efterfrågan hos flertalet av de lärare som jag intervjuat efter mer resurser och mer kompetensutveckling inom det specialpedagogiska området. Detta överens med de slutsatser som Nylander m.fl. (2015:3) presenterar vilket berörs i kapitlet *Tidigare forskning*.

På frågan om hur lärarna tror att deltagarna med ADHD ser på sig själva utifrån att de inte har klarat sin skolgång återger lärarna en enhetlig bild av att deltagarna ser sig som misslyckade.

Många ser sig som väldigt misslyckade. Jag vet inte hur många samtal jag haft med folk som är tjugofyra som säger; jag är för gammal för detta. Alla mina kompisar gör något annat, de reser, de pluggar. Det gör mig misslyckad, jag har inte ens fixat gymnasiet. Många har ju en stämpling på sig att jag är ju kass (IP 1).

Här ställs den individuella prestationen i relation till en icke avvikande prestation. Giddens och Sutton (2014:609) skriver att det avvikande beteendet är att betrakta som en integrationsprocess mellan de som avviker och de som inte gör det. För att förstå avvikandet menar de att fokus bör ligga på varför några människor stämplas som avvikare. Här framgår det att avvikandet ligger i att deltagarna inte klarat sina studier och att detta ställs i relation till andra som har klarat sina studier. Även om avvikelsen kan bero på olika orsaker så får det samma konsekvens hos de individer som inte klarat sina tidigare studier. Becker (2006:136) menar att för att detta ska kunna ske måste det finnas en instiftad regel. Regelbrottet utgörs av att personen inte klarat sina tidigare studier i det här fallet, men kan lika gärna åsyfta personens beteendeavvikelse som ligger till grund för dess diagnos. Att inte klara sina studier blir därmed en avvikelse vilket ofta yttrar sig genom att deltagarna på folkhögskolan har dåligt självförtroende;

Mycket negativt. Självförtroende, har inget. Det är självklart från individ men generellt så tycker jag de här personerna har ett lägre självförtroende. De saknar framtidsutsikter, enligt sig själva då men jag vill inte riktigt benämna att de har misslyckats i skolan, det är ett ord som missbrukas för mycket. Att dom har misslyckats med gymnasiet, vem säger att dom har misslyckats? Det kanske är skolan som har misslyckats med dom ju, att dom har sitt eget sätt att lära sig på. Det är inget misslyckande, det är ju s livet ser ut, det går ju upp och ned, det kan ju hända någonting när du är i gymnasieåldern som gör att du måste sluta skolan. Jag tycker att man ska vara försiktig när man pratar om ett misslyckande, att dom har börjar skolan igen, det är ett värdigt stort lyckande ju. Jag menar, man ser ju ur deras perspektiv, ur samhällets är det ju mer dystert (IP 2).

Här ges uttryck för att misslyckandet i sig inte behöver tillskrivas deltagarna själva utan ansvaret kanske bör ligga hos den konventionella skolan som har misslyckats med individen. Här blir Beckers (2006:136) redogörelse över hur reglerna instiftas värdefull att beakta. Handlingen måste upplevas som problematisk av andra för att det ska stiftas regler kring den som leder till avvikelser. Här utgör den beteendemässiga avvikelsen den främsta källan till att det som ett problem av andra. Det är inte svårt att föreställa sig hur en lärare i den konventionella skolan ser problemet upprepas i klassrumsundervisningen vilket stör undervisningen. Den enskilde läraren kan dock inte på egen hand instifta en regel. Becker (*ibid.*) påtalar att det krävs en ansevärd insats för att grunda och upprätthålla en regel. Då ADHD är så pass vanligt är det inte orimligt att hävda att fler lärare upplever det här som problematiskt vilket genererar regeln som konstituerar ADHD som en avvikelse. Avvikelsen ligger här, då det kan betraktas som social norm, en outtalad regel, att klara sina studier. Här är det dock svårare att se vilka som upplever det problematiskt, men ur arbetsmarknadens synpunkt är de utan gymnasiebehörighet mindre värda, vilket skulle kunna anses vara problematiskt (ABF: 2016:9). Några av lärarna nämner också hur flera av deltagarna även har försökt att klara sina studier via den kommunala vuxenutbildningen (komvux) och även upplevt ett misslyckande där.

Ja, men dom ser det som ett misslyckande. Om man inte har valt folkhögskolan som ett förstahandsalternativ så om man ser detta som ett tredje alternativ, man har gått i gymnasiet och så söker man sig till komvux för det är det man känner till och så hamnar man här. Då känner man sig ganska misslyckad när man kommer hit. Men sen när man blir härifrån så ser man inte sig som ett misslyckande utan tvärt om, som att man har lyckats med någonting (IP 3).

Här är det möjligt att se hur avvikelsen, att inte fullgjort sina gymnasiestudier, leder till ytterligare förstärkningar av de negativa konsekvenser som detta för med sig hos deltagarna. Genom stämplingsteorin förklaras detta som att den primära avvikelsen (att inte fullgjort gymnasiet) inte har normaliserats utan istället har den sekundära avvikelsen ägt rum (att inte

klarat studierna på komvux). Detta innebär då att stämplingen som misslyckad intar en överordnad status i deltagarens självuppfattning vilket gör att avvikelsen blir svårare att bryta (Lemert, i Giddens & Sutton, 2014:609). På frågan om lärarna anser att ADHD utgör en del i misslyckandet medger de flesta av IP att det kan göra det. Men ofta menar de att det även föreligger andra faktorer som i kombination med diagnosen utgör förklaringar till misslyckandena.

Ja, det tror jag att det gör. ADHD, ofta i kombination med andra problem som man har hemma. Ofta hänger det ihop, inte alltid, men många gånger så märker vi att det är mycket problem hemma också, eller har blivit problem för att man har en diagnos. Och framförallt om man inte medicinerar utan om man låter det vara, utan man liksom vet att man har hört att man har någonting men man har inte fått någon medicin för att man inte har papper på att man har ADHD. Och då har det uppstått problem även i hemmiljön (IP 3).

Det är ju som hönan eller ägget. Men jo, det har det väl, om de på grund av sina svårigheter misslyckats med skolan så känner man sig misslyckade (IP 6).

Här kan Goffmans stigmatteori vara behjälplig för att klargöra situationen. När personer som avviker från det förväntade beteendet uppstår en diskrepans i mellan den virtuella, och den sociala identiteten. När personen som avviker varseblir omgivningens nedvärderande attityd uppstår stigmat (Goffman, 1972:11–12). Därmed blir det möjligt att hävda att beteendet som ADHD utgörs av blir en källa för att dessa personer stigmatiseras vilket leder till att personen reagerar på sitt stigma. Det kan alltså vara följderna av stigmat som utgör grunden för många av personens övriga problem. Avseende självförtroende och framtidsutsikter så är lärarna i stort sett eniga om att de är nedsatta till följd av de återkommande misslyckande som föranleder stämplingen. Däremot om deltagaren gjort något annat, exempelvis arbetat, som har fungerat så är denne medveten om att det kan fungera under andra omständigheter.

IP1: Det är ju jättenegativt, men samtidigt, många har ju vart ute och gjort annat, det beror lite på vad dem har för erfarenheter, men en del har ju vart på jobb och det har funkat där. Så att dom har känt att i rätt miljö går det så det är väldigt blandat. Är dom lite äldre så har dom för det mesta en mycket bättre taktik att hantera sin diagnos, då blir dom lugna och tryggare där. Men det finns också dom som inte har fått nån diagnos eller får den väldigt sent, en del får den under tiden som går här, dom utreds. Och då får man diagnosen sent så är det ju att hantera det här att jag har en funktionsnedsättning. Den processen är ju inte heller så lätt. Men dom som har haft diagnosen lite längre dom är ofta tryggare i rollen (IP 1).

Här lyfts även deltagarnas erfarenhet av sin diagnos fram som något som gör att de har lärt sig att hantera konsekvenserna av den bättre. Alltså är stämplingen som avvikare inte alltid ett

kroniskt tillstånd utan deltagarna kan i vissa fall utveckla strategier baserat på erfarenheter för att hantera de problem som avvikandet medför. Detta stämmer in på hur Goffman (1972:18–20) menar att personer med stigma kan söka att lindra effekterna av sitt stigma genom att inte olika strategier. Rörande lärarnas syn på om deltagarna med ADHD ser sig själva som avvikare ger de flesta bilden av att de gör det, ur ett allmänt perspektiv, medan de i folkhögskolan inte gör det.

Absolut, det tror jag nog att de kan. Ja, det är ju det här med normalitet, de går ju i skolan och ser ju hur det ska vara för en normal individ som inte har en massa diagnoser. Så här ska en skola vara för dom sen när man inte följer upp det här beteendet som skolan har satt upp utifrån de, där dem själv alltid sagt nej och blir konstiga (IP 2).

Det är svårt att säga, det var nån kursdeltagare här som uttryckte det så väl att här är alla som dom är. Jag tror inte dom ser sig som avvikare här men jag kan tänka mig att de under gymnasietiden, att dom har sett sig som utstötta ur klassen av någonting som har gjort att det har uttryckt sig, att man kände sig udda och man passade inte in. Men här tror jag inte att nån känner att det är något fel på mig. För att här är det högt till tak (IP 1).

Det är alltså möjligt att se att ADHD och återkommande misslyckanden i skolsituationer leder till att somliga deltagare stämplas, och stämplar sig själva, som avvikare och får därmed svårigheter att komma vidare med sina studier. Däremot tycks folkhögskolan kunna erbjuda en miljö där förutsättningarna för detta är bättre anpassade för den här gruppen vilket gör att möjligheterna för dem att lyckas med sina studier ökar. En stor del av detta kan förklaras genom att se till att lärarna på folkhögskolan har vunnit hedersmedlemskap i den stigmatiserade gruppen och därigenom lyckas normalisera stigmat hos dem (Goffman, 1972:37–39).

6. Avslutande diskussion

Genom uppsatsen har de frågeställningarna till stor del besvarats, i somliga fall har det varit enhetliga svar från samtliga intervjuade medan svaren på vissa frågor har gått isär. Lärarna som ingått i studien har arbetat på folkhögskolan mellan tre till över tjugo år så att det finns olika uppfattningar om frågor är kanske ingen överraskning samtidigt som det skänker tyngd åt svar som överensstämmer mellan de olika lärarna.

Lärarna har bland annat uppgett att anledningar till varför andelen ansökande med ADHD ökar har varit att det har blivit svårare att klara gränsen för godkänt i den konventionella skolans nya betygssystem. I samband med att allt fler diagnostiseras med ADHD i samhället bör det även vara så att det blir allt fler som har problem med den bullriga miljön i ett konventionellt klassrum. Detta i kombination med att de här deltagarna ofta är utlämnade till samma miljö som elever som saknar den här problematiken på grund av principen av inklusion utgör förklaringen på varför andelen deltagare med ADHD söker sig till folkhögskolan.

Detta i sin tur har gjort att lärarna behöver strukturera om sin undervisning till att täcka in allt från deltagare som inte har någon gymnasial förkunskap alls till deltagare som i princip enbart går på folkhögskolan för att kunna söka vidare studier på folkhögskolekvoten. Lärarna har get uttryck för att de tvingas vara extremt flexibla i sin undervisning och även beredda att anpassa uppgifter efter olika deltagares behov. Vissa av lärarna har även uppgett att de ofta får ta samtal av personlig art med deltagarna vilket knappast bör anses ligga inom deras yrkesbeskrivning. Några av lärarna har poängterat att det behövs mer resurser och satsningar på specialpedagogisk fortbildning för att folkhögskolan ska kunna bemöta det ökade antalet deltagare med särskilda behov.

Däremot är samtliga lärare eniga om att folkhögskolan erbjuder en bättre miljö för personer med ADHD att lyckas med sina studier än den konventionella skolan då klasserna är mindre, det är möjligt att lägga upp studiescheman efter deltagarens särskilda behov och att ha en närmare relation med lärarna. Även här lyfts dock frågan om resurser och att det kommer att behövas fler specialpedagogiska insatser om ökningen fortsätter som den gjort under det senaste decenniet.

Av de lärare som intervjuats och som arbetat inom folkhögskolan längst, medger att det har skett en relativt drastisk förändring på folkhögskolan om man jämför med hur det såg ut tidigare. Från att främst ha haft deltagare som behövde komplettera något enstaka gymnasiebetyg för att kunna få behörighet till att studera vidare så saknar det stora flertalet helt eller till stora delar ett gymnasiebetyg. En av de intervjuade lärarna har tagit upp att deltagare strävar efter att klara sina gymnasiestudier som ett självändamål utan några planer på att studera vidare. Detta har dock berörts i ovanstående kapitel, beträffande stämplingsteorin, där det oundvikligen finns en stark samhällsnorm av att ha klarat av sina gymnasiestudier. Lärarna har uttryckt att det beräknade genomsnittet för deltagarna att gå på folkhögskola förlängts från ett år till över två vilket är en tydlig indikation på hur deltagarnas behov har förändrats. Samt vilken roll folkhögskolan spelar inom utbildningssystemet idag jämfört med tidigare.

På frågan om hur lärarna upplever att deltagarna på folkhögskolan haft samma problematik även tidigare så finns det en viss variation i svaren. Några menar att de som sannolikt skulle ha haft en diagnos idag troligtvis ”flög under radarn” tidigare och klarade sina gymnasiestudier, dels beroende på att gränsen för godkänt var lägre, men även på grund av att diagnoser var mindre vanliga i allmänhet. Det ger en viss fingervisning om att det är en känslig grupp för ökade akademiska krav i den konventionella skolan och att det kan finnas skäl till att principen av inklusion, som omnämnts tidigare, behöver revideras. Folkhögskolan beskrivs av lärarna som en bättre miljö för deltagare med de här behoven och frågan är om det finns en vilja från den konventionella skolan att lära sig något om detta från folkhögskolan. Eller förväntas folkhögskolan även i fortsättningen vara en utbildningssystemets sista utpost för de som står längst ifrån ett fullständigt gymnasiebetyg?

7. Bilagor

Bilaga 1. Information inför intervjun

Hej, jag heter Robert Kurdve och läser kandidatkursen i sociologi på Lunds universitet och skriver för närvarande min c-uppsats. Syftet med uppsatsen är att undersöka hur och varför ADHD är så vanligt förekommande fenomen inom Allmän linje på folkhögskolan. Hur ser lärarna själva på hur detta påverkar deras arbetsituation och folkhögskolan som helhet? Härigenom är min förhoppning att en tydligare bild av en allt vanligare diagnos ska framträda men även hur den bemöts utifrån folkhögskolan och vilka förklaringar det finns till att så många elever med ADHD söker sig till just folkhögskolan.

För att genomföra min undersökning har jag valt att genomföra kvalitativa intervjuer med några som arbetar med det här fenomenet dagligen, nämligen lärare som arbetar inom Allmän kurs. Jag vore därför mycket tacksam om ni har möjlighet att avsätta ca 30 minuter för intervjun på ett tillfälle som passar er. Intervjuerna kommer att vara helt anonymiserade och avidentifierade. För att underlätta arbetet med analysen och för att återspegla en så korrekt bild av det som sägs i intervjun kommer samtalet spelas in för att transkriberas. Det insamlade materialet kommer att sparas av mig på en lösenordskyddad molntjänst. Informationen kommer därmed inte finnas på en fysisk plats, annat än precis i anslutning till intervjun, utan är så långt det är möjligt säkrad för obehörig åtkomst. När uppsatsen är godkänd kommer materialet att raderas.

I övrigt gäller de forskningsetiska principerna vilket innebär:

- Att din medverkan är helt frivillig och att du när som helst under intervjun kan välja att avbryta.
- Att informationen som inhämtas endast kommer att användas i den berörda undersökningen och förstörs när den godkänts.

Om ni samtycker till medverkan är jag mycket tacksam och hoppas att vi kommer att ha en intressant intervju. Vänliga hälsningar:

Robert Kurdve

0764-18 58 58

Robert.kurdve@gmail.com

Bilaga 2. Intervjuguide

Arbetet. Bakgrund.

1. Hur kom det sig att du började arbeta som folkhögskollärare?
2. Vad anser du om yrket generellt?
3. Vilka svårigheter finns med yrket?
4. Vilka fördelar finns med yrket?
 - a. Utveckla vidare?

ADHD i folkhögskolan

5. Vad är din generella uppfattning av ADHD?
6. Vilken erfarenhet har du som lärare på Allmän linje av deltagare med ADHD?
 - a. Utveckla mer
7. Anser du att andelen deltagare med ADHD har ökat eller minskat inom Allmän linje på folkhögskolan?
 - a. Vad är din förklaring på detta?
 - b. Hur har detta påverkat lärarnas yrkesroll?
 - i. Anser du att du förbereddes på detta genom din utbildning?
 - ii. Har du erbjudits möjlighet att fortbilda dig för att bättre möta behovet från deltagare med ADHD?
 - c. Är du av uppfattningen att deltagarna inom Allmän linje har samma problematik som tidigare?
 - i. Ja/Nej Vad är din förklaring på detta, utveckla gärna lite mer. Ökad diagnostisering, högre krav från skolan/samhället? Annat, vad?
8. Anser du att Har folkhögskolans roll inom utbildningssystemet förändrats i relation till detta?
 - i. Förklara vidare hur du menar?
 - ii. Vad tror du är anledningen till att de inte klarar sin gymnasieutbildning i den konventionella skolan?
 - iii. Vilken roll tror du att folkhögskolan fyller för personer som har ADHD?

Stämpling och stigma

- 9.** Hur tror du att deltagarna med ADHD ser på sig själva utifrån att de inte har klarat sin skolgång?
- a. Tror du att det påverkar deras självbild?
 - i. Anser du att ADHD:n utgör en del av detta?
 - ii. Är det någon skillnad på inställningen till studierna på folkhögskolan mellan de deltagare som har ADHD och de som inte har det?
 - iii. Anser du att deltagarna med ADHD har ett gott självförtroende generellt?
 1. Vad tror du är förklaringen till detta?
 - b. Hur tror du att deltagarna med ADHD ser på sig själva i allmänhet?
 - i. Anser du att de ser sig som avvikare från samhällsnormen?
 - ii. Anser du att de har ljusa framtidsutsikter?
 1. Vad anser du kan vara en förklaring på detta?
- 10.** Anser du att deltagarnas ADHD kan vara en förklaring på detta?
- 11.** Utveckla vidare?

Avslutande frågor

- 12.** Det var de frågorna jag ville ställa, är det något mer om ämnet som du vill tillägga?
- 13.** Kan jag kontakta dig om jag behöver ställa ytterligare frågor eller behöver komplettera något svar?
 - a. Kontaktuppgifter?
- 14.** Vill du ha ett exemplar av uppsatsen när den är färdig?
 - a. Vill du ha intervjun utskriven när den är transkriberad?
- 15.** Tack för att du tog dig tid att delta i undersökningen!

Litteraturlista

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. 5th ed. Washington, DC. Hämtad 2017-02-17 från:
<https://psicovalero.files.wordpress.com/2014/06/dsm-v-manual-diagn3b3stico-y-estadc3adstico-de-los-trastornos-mentales.pdf>
- Arbetsförmedlingen. (2016). *Perspektiv på ungdomsarbetslösheten*. Hämtad 2017-05-10 från
<https://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Statistik-och-publikationer/Rapporter/Ovriga/2016-04-21-Perspektiv-pa-ungdomsarbetslosheten.html>
- Becker, H. S. (2006). *Utanför – Avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv Förlag
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Bölte, S. i Dagens medicin. (2013, 24 september) *UR samtiden ADHD – epidemi eller modefluga?* [Videofil]. Hämtad 2017-01-10 från <https://urskola.se/Produkter/178987-UR-Samtiden-Adhd-epidemi-eller-modefluga-Adhd-vad-vet-vi>
- Ejrnæs, M. Kristiansen, S. (2008). Perspektiv på sociala problem i USA och Skandinavien. I A. Meeuwisse & H. Swärd redaktör (Red:er), *Perspektiv på sociala problem* (s. 73–93). Stockholm: Natur & kultur.
- Eriksson-Zetterquist, U. Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I M. Winkler (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. 2. uppl. Malmö: Liber
- Giddens, A. Sutton, W P. (2014). *Sociologi*. 5. Uppl. Lund: Studentlitteratur
- Goffman, E. (1972). *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Norstedts bokförlag.
- Lindstrand, P. Brodin, J. (2007). En skola för alla! Om barn och ungdomars rätt till delaktighet. *Socialmedicinsk tidskrift*, n. 3/2007. S. 257-270. Hämtad 2017-03-03 från:
www.socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/viewFile/634/454

Malmqvist, J. Nilholm, C. (2016). The antithesis of inclusion? The emergence and functioning of ADHD special education classes in the Swedish school system. *Emotional and behavioural difficulties*, vol. 21, no 3, 287-300.
doi: <http://dx.doi.org/10.1080/13632752.2016.1165978>

Nylander, E. Bernhard, D. Rahm, L. Andersson, P. (2015). *Olika tillsammans. En kartläggning av folkhögskolors lärmiljöer för deltagare med funktionsnedsättningar i studier av vuxenutbildning och folkbildning nr. 7*. Linköping: Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings universitet

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Socialstyrelsen. 2016. *Förskrivning av adhd-läkemedel 2015*. Socialstyrelsen 2016-6-12.

Hämtad 2017-01-11 från: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-6-12>